

УДК 340.396

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2023.19.40>

Н. В. Аніщук

*доктор юридичних наук, професор
в.о. завідувача кафедри історії держави та права
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-9857-2485>*

ГЕНДЕРНО-ПРАВОВІ РЕФОРМИ У ДАНІЇ

Актуальність обраної теми полягає у тому, що сучасна Данія докладає багато зусиль щодо проведення гендерно-правових реформ у різних сферах життєдіяльності данського суспільства. Пов'язане це з тим, що одним з пріоритетів внутрішньої і зовнішньої політики Данії є гендерна рівність. Принцип рівноправної участі чоловіків і жінок в політичному, соціальному, культурному та економічному розвитку країни є одним з основоположних принципів життєдіяльності Данії. Експерти вважають, що сучасна Данія досягла повної гендерної рівності. Нещодавнє дослідження Світового банку показало, що лише шість країн із 187 досягли повної гендерної рівності. Експерти оцінювали гендерну ситуацію за 35 критеріями у сферах трудового, майнового і сімейного права, враховуючи відповідні зміни у законодавстві та проведені реформи. Лідерами стали Бельгія, Данія, Латвія, Люксембург, Франція та Швеція – саме ця шістка набрала по 100 балів [13].

Сьогодні данська монархія – одна з найпопулярніших у світі, яка має підтримку понад 80 відсотків данців. Королева Данії Маргрете II в даний час є найстарішим монархом Європи після смерті британської королеви Єлизавети II [8]. Останнім часом у Данії жінки посідають високі посади на державному рівні. Ще 1924 року Ніна Банг (Nina Bang) стала першою у світі жінкою-міністеркою в країні з парламентською демократією. Сьогодні жінки займають 40 % місць у парламенті, а 2011-го вперше датчанка Гелле Торнінг-Шмідт (Helle Thorning-Schmidt) очолила уряд (з 2019 року

данський уряд теж очолює жінка – Метте Фредріксен (Mette Frederiksen) [15].

Обрана тема залишається малодослідженою у вітчизняній гендерній юриспруденції. Віддаючи належне сучасним гендеристам: Н. Гербут, Г. Жуковська, К. Левченко, К. Коваленко, Л. Кормич, Н. Оніщенко, О. Остапенко, О. Сулова, М. Шевцова, А. Якобчук слід зазначити, що дана проблема у комплексному вигляді не знайшла повного розкриття у науці гендерного права, що вказує на актуальність обраної теми.

Метою дослідження є комплексний та системний аналіз гендерно-правових реформ у Данії, акцентуючи уваги на проблемі прав жінок. Для розкриття цієї мети поставлено такі завдання:

здійснити короткий історичний екскурс розвитку прав жінок у Данії;

проаналізувати закріплення принципу гендерної рівності на конституційному рівні Данії;

дослідити законодавство про гендерну рівність у Данії;

акцентувати увагу на дослідженні гендерно-правових реформ Данії у сфері політичних прав жінок.

висвітлити гендерно-правову реформу Данії щодо одностатевих шлюбів;

проаналізувати розвиток данського законодавства щодо репродуктивних прав людини у контексті проблеми абортів;

дослідити гендерно-правову реформу Данії щодо подолання гендерного насильства у контексті проблеми сексуального насильства;

надати висновки з порушеної проблеми.

Данія протягом багатьох років вважається однією з найбільш благополучних країн світу з точки зору гендерної рівноправності. У 1915 р. Данія опинилася серед перших у світі країн, де жінки отримали повний обсяг політичних прав нарівні з чоловіками – ця норма була прописана в Конституції країни. А на муніципальному рівні данські жінки отримали право голосувати ще у 1908 р.

Данія на загальнодержавному рівні приділяє першочергову увагу реалізації політики гендерної рівності. Необхідно згадати, що ще у 1976 році в країні був прийнятий Закон про рівну заробітну плату. Головна мета цього документа полягала в ліквідації будь-якої дискримінації за ознакою статі. У 1978 році були прийняті ще два закони: Закон про рівні можливості, який проголосив принцип гендерної рівності у всіх сферах життєдіяльності суспільства та Закон про рівний підхід до чоловіків і жінок при прийомі на роботу.

Експерти однакові у своїх висновках, що Данія в порівнянні з багатьма іншими країнами світу досягла максимально можливого на сьогоднішній день рівня рівності між статями. За статистикою Данія займає одне з перших місць серед країн Євросоюзу за кількістю працюючих жінок. Як відомо, Данія також може похвалитися тим, що в країні децентралізація управління здійснена найбільшою мірою – більшість функцій і повноважень влади передано на місцевий і регіональний рівень. І два Закони країни – про рівність чоловіків і жінок при призначенні їх членами громадських комітетів (був прийнятий у 1985 році) та про рівні можливості чоловіків і жінок щодо заняття виконавчих посад (прийнятий 1990-го року) є основними механізмами забезпечення збалансованого представництва чоловіків і жінок у владних структурах. І в данських місцевих органах самоврядування спостерігається високий відсоток жінок – в середньому вони складають майже 40%.

У 1995 році в Данії була прийнята державна програма з реалізації гендерної політики. Одними з пріоритетних цілей стало досягнення гендерної рівності на ринку

праці, гендерний паритет у владних структурах і вирішення проблеми подвійної зайнятості для жінок, які змушені поєднувати роботу і сімейні обов'язки. Також з того часу в Данії приділяють належну увагу дослідженням, які необхідні для більш ефективної реалізації цілей програм гендерної рівності [6].

Завдяки успішним гендерно-правовим реформам Данія щороку посідає верхні позиції в рейтингах країн, де найкраще бути жінкою. Як і в інших скандинавських країнах, у Данії жінки й чоловіки отримують щедру відпустку по догляду за дітьми (жінка отримує чотири оплачувані тижні до пологів та 14 одразу після пологів; батько отримує окремі два тижні після пологів партнерки; на додаток пара отримує 32 тижні оплачуваної відпустки, що їх вони можуть розділити так, як самі вирішать). За останніми даними OECD, саме в Данії чоловіки беруть на себе найбільшу частку хатньої роботи (хоча жінки досі працюють удома трохи більше за них). Майже завжди владна коаліція в парламенті Данії передбачає посаду міністра з рівності.

Данія – єдина скандинавська країна, де є не тільки жінки-священнослужительки в християнських храмах, а навіть жінка-імам. Шерін Ханкан (Sherin Khanan) заснувала в Копенгагені першу в Скандинавії мечеть, якою керують жінки (мечеть можуть відвідувати і жінки, і чоловіки, крім п'ятниці, коли вхід дозволено лише жінкам) [15].

Заслужують на увагу гендерно-правові реформи Данії щодо політичних прав жінок. Данія – це країна з достатньо високим рівнем представництва жінок у парламенті. На відміну від багатьох демократичних країн, Данія не має у своєму Законі про виборчі права спеціальних положень щодо надання жінкам певної кількості місць у партійних списках кандидатів. Національна виборча комісія вносила пропозиції щодо впровадження гендерних квот, щоб гарантувати обом статям певний рівень представництва у датському парламенті та органах законодавчої влади регіонального і місцевого рівней, але це супе-

речить Основному закону Данії. Крім того, у Законі про проведення виборчих кампаній говориться, що розподіл депутатських мандатів здійснюється виключно за результатами фактичного голосування. Однак при цьому не існує правових норм, що забороняють партіям запроваджувати добровільні гендерні квоти.

Після ухвалення Закону про гендерну рівність обов'язковою нормою в Данії стало рівне представництво жінок і чоловіків у державних установах, радах, комісіях, комітетах. У 2009 році до цього закону були внесені поправки, що сприяють більш ефективному подоланню гендерної асиметрії в державних установах усіх рівней.

У Данії створені спеціальні державні органи, що займаються реалізацією гендерної політики, зокрема Міністерство з питань гендерної рівності, Департамент з питань гендерної рівності, Рада з питань гендерної рівності, урядовий комітет з дотримання міжнародних домовленостей щодо проблем гендерної рівності. В країні активно працюють недержавні організації, що займаються гендерними питаннями, зокрема Данське жіноче суспільство, «Жінки і розвиток», Жіноча рада Данії, Чоловічий Форум тощо. Державні органи влади підтримують діяльність таких громадських організацій. Наприклад, Міністерство з питань гендерної рівності щорічно виділяє субсидії в розмірі 1 млн. датських крон для Жіночої ради Данії; відбуваються регулярні зустрічі між представниками влади та жіночих неурядових організацій тощо [4].

Однією із дискусійних гендерно-правових реформ Данії стала легалізація у 2012 р. одностатевих шлюбів. Данія стала першою країною в світі, яка у 1989 р. визнала реєстрацію одностатевих пар [1].

У 2014 р. у Данії розпочалася кампанія з боку чоловіків щодо проблеми абортів. У цій країні, де аборт до третього місяця

необмежений, право на аборт почали вимагати чоловіки. Цим способом чоловіки хочуть уникнути необхідності сплати аліментів на дітей, яких не хотіли. Ліві і датські так звані "авторитети" стверджують, що це було б хорошим рішенням з точки зору ... гендерної рівності. "Багато чоловіків стурбовані необхідністю платити аліменти протягом 18 років за єдину помилку", заявив пан Karen Sjørup, сексолог з Університету Роскільдї. На думку Sjørup, введення нового закону буде вигідним і для жінок, оскільки багато з них "не хочуть бути залежними від чоловіків - аліментників". Якщо неможливо вбити дитину без згоди матері, виключно за бажанням батька, данці будуть вимагати введення інституту "судового абортів". У перші три місяці життя плоду чоловіки хочуть мати можливість прийняти рішення, а суд повинен допомогти реалізувати на практиці їх волю [5].

Ще одна гендерно-правова реформа Данії, що спрямована на подолання однієї із форм гендерного насильства як секс без взаємної згоди. Данія стала дванадцятотою країною в Європі, що ухвалила поправки до закону, за яким секс без взаємної згоди визнається зґвалтуванням. 17 грудня 2020 р. уряд Данії внїс правки до закону про кримінальну відповідальність за зґвалтування. Тепер секс без явної згоди обох сторін класифікують як злочин. Тоді як за старим законодавством гвалтівник мав учинити насильство або напасти на когось, хто не зміг би чинити опір [2].

Таким чином, гендерно-правові реформи у Данії охопили різні сфери життєдіяльності данського суспільства. Як уявляється, позитивний досвід Данії, яка є одним із лідерів сучасних країн у сфері забезпечення рівноправ'я жінок і чоловіків, може бути корисним для України, яка обрала шлях на побудову паритетної демократії.

Анотація

Статтю присвячено дослідженню гендерно-правових реформ у Данії. Ця країна докладає багато зусиль щодо проведення гендерно-правових реформ у різних сферах життєдіяльності данського суспільства. Пов'язане це з тим, що одним з пріоритетів внутрішньої і зовнішньої

політики Данії є гендерна рівність. Проаналізовано закріплення принципу гендерної рівності на конституційному рівні Данії. У 1915 р. Данія опинилася серед перших у світі країн, де жінки отримали повний обсяг політичних прав нарівні з чоловіками – ця норма була прописана в Конституції країни.

Досліджено законодавство про гендерну рівність у Данії. У 1978 році були прийняті два закони: Закон про рівні можливості, який проголосив принцип гендерної рівності у всіх сферах життєдіяльності суспільства та Закон про рівний підхід до чоловіків і жінок при прийомі на роботу.

Акцентовано увагу на дослідженні гендерно-правових реформ Данії у сфері політичних прав жінок. Зазначається, що Данія - це країна з достатньо високим рівнем представництва жінок у парламенті.

Висвітлено гендерно-правову реформу Данії щодо одностатевих шлюбів, легалізація яких сталася у 2012 р. Проаналізовано розвиток данського законодавства щодо репродуктивних прав людини у контексті проблеми абортів. Досліджено гендерно-правову реформу Данії щодо подолання гендерного насильства у контексті проблеми сексуального насильства;

Надано висновки з порушеної проблеми. Зокрема, запропоновано Україні врахувати позитивний досвід Данії при проведенні гендерно-правових реформ.

Ключові слова: Данія, гендер, право, права жінок, гендерна рівність, реформа.

Anischuk N. V. Gender-Legal Reforms in Denmark

The article is devoted to the study of gender legal reforms in Denmark. This country is making a lot of efforts to carry out gender-legal reforms in various spheres of life in Danish society. This is related to the fact that gender equality is one of the priorities of Denmark's domestic and foreign policy. The consolidation of the principle of gender equality at the constitutional level of Denmark is analyzed. In 1915, Denmark was among the first countries in the world where women received full political rights on an equal footing with men - this norm was written into the country's Constitution.

The legislation on gender equality in Denmark is studied. In 1978, two laws were passed: the Law on Equal Opportunities, which proclaimed the principle of gender equality in all spheres of life in society, and the Law on Equal Treatment of Men and Women in Employment.

Attention is focused on the study of gender-legal reforms in Denmark in the field of women's political rights. It is noted that Denmark is a country with a fairly high level of representation of women in parliament.

The gender-legal reform of Denmark regarding same-sex marriages, which were legalized in 2012, is highlighted. The development of Danish legislation on human reproductive rights in the context of the abortion problem is analyzed. The gender-legal reform of Denmark to overcome gender-based violence in the context of the problem of sexual violence is studied;

Conclusions on the raised problem are provided. In particular, it was suggested that Ukraine take into account the positive experience of Denmark when carrying out gender legal reforms.

Key words: Denmark, gender, law, women's rights, gender equality, reform.

Список використаних джерел:

1. В Данії дозволили одностатевим парам брати церковний шлюб. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news_in_brief/2012/06/120607_hk_demmark_gay_marriage
2. В Данії прийняли закон щодо кримінальної відповідальності за секс без згоди. URL: <https://www.wonderzine.com.ua/wonderzine/life/equality/3479-v-daniyi-priynyali-zakon-schodo-kriminalnoyi-vidpovidalnosti-za-seks-bez-zgodi>

3. Гендерна рівність в ЄС: найкраща ситуація в Швеції і Данії, найгірша – в Греції. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/10/12/7072246/>
4. Гербут Н. Участь жінок у політиці: досвід Данії. URL: <https://blog.liga.net/user/ngerbut/article/19765>
5. Данія: право на аборт вимагають ... чоловіки. URL: https://wcu-network.org.ua/possessing-equal-rights/news/Danja_pravo_na_abort_vimagajut_cholovki
6. Данія та гендерна рівність. URL: <https://ukrainetonato.com.ua/henderna-polityka/daniia-ta-henderna-rivnist/>
7. Коваленко К. Дослідження: Данія виявилася найменш феміністичною країною. URL: <https://babel.ua/news/29987-doslidzhennya-daniya-viyavilasya-naumensh-feministichnoyu-krajinoyu>
8. Королева Данії стала найстарішим монархом Європи після смерті Єлизавети II. URL: https://ipress.ua/news/koroleva_danii_stala_naustarishym_monarhom_yevropy_pislya_smerti_yelyzavety_ii_333363.html
9. Кузьменко О. Золотий ювілей: королева Данії Маргрете II святкує 50-річчя на троні. URL: <https://tsn.ua/lady/news/obschestvo/zolotiy-yuviley-koroleva-daniyi-margrete-ii-svyatkuye-50-richchya-na-troni-1953367.html>
10. 10. Озборн Л. Секс без згоди = зґвалтування. У Данії ухвалили новий закон. URL: <https://www.dw.com/uk/seks-bez-zghody-tse-zgvaltuvannia-u-danii-ukhvalyly-novy-zakon/a-56012323>
11. Перша жінка - прем'єр-міністр Данії представить програму. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/pervaya-zhenshchina-premer-ministr-danii-predstavit-programmu-03102011062200>
12. Прем'єр-міністром Данії вперше стане жінка. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/denmark-politics-2011-09-16-129957488/244326.html>
13. Савчук І. Гендерна рівність у світі існує лише в шести країнах. URL: <https://uain.press/news/world/genderna-rivnist-u-sviti-isnuye-lyshe-v-shesty-krayinah-1004017>
14. У яких країнах дозволені одностатеві шлюби та союзи. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/09/29/infografika/svit/yakux-krayinah-dozvoleni-odnostatevi-shlyuby-ta-soyuzu>
15. Шевцова М. Данія: пізній #MeToo та проблеми з фемінізмом. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/feminism-in-detail/daniya-pizniy-metoo-ta-problemi-z-feminizmom.html>
16. Якобчук А. Жінки Данії проти фемінізму. URL: <https://slovoproslovo.info/zhinky-danii-proty-feminizmu/>